

L11 Změny hlásek v proudu řeči

Krčmová 2008, 7.3

Pačesová 1992, s. 33-35

Radimský, s. 123-131.

V souvislé řeči dochází ke **kombinacím** (spojení) hlásek a k jejich vzájemnému **ovlivňování** a ke **změně** (změny kombinatorní). Tyto změny jsou výsledkem menšího artikulačního úsilí. Některé změny sledujeme jen z hlediska **synchronního**, některé lze sledovat jen z hlediska **diachronního** – jejich výsledkem jsou změny v souboru fonémů daného jazyka (srov. Úvod do studia L2 fonetické změny ve vývoji jazyka).

Hlásková spojení (= hláskové kombinace):

- A. spojení souhlásky se souhláskou
- B. spojení samohlásky se souhláskou
- C. spojení samohlásky se samohláskou (= diftong nebo hiát)

ad A) Při spojení **souhlásky se souhláskou** dochází k fonetickým změnám:

1. **Asimilace** (assimilazione), **spodoba** je vzájemné přizpůsobení se (připodobnění) dvou konsonantů: asimilace znělostní nebo artikulační. Podle směru působení asimilace **progresivní** nebo **regresivní**.

- a) Asimilace **znělostní** – v češtině vyvolané jen u párových souhlásek, v italštině vždy regresivní + mohou ji způsobovat i souhlásky jedinečné /r/, /l/, m/, /n/:

Př.: **s**bagliare, **s**degno (= disprezzo), **s**garbato, **s**gridare, **s**vegliare
slavo, **sl**ittare, **s**ragionare (= ragionare male), **s**radicare, **sm**arrire, **sm**ettere, **sn**ello

Srov. čeština:

zpěv, **d**ívka (asim. regresivní), nashledanou, **sh**romáždit (asim. progresivní)
zeť x zeď, mrkev, budeš mi ...,

- b) Asimilace **artikulační** podle **místa** artikulace a podle **způsobu** artikulace:

Př.: **anc**ora, **ban**ca, **ang**olo, **in**verno, **in**ferno, **in**vidio
diritto z lat. directus

Srov. také: **leg**no /'leŋ:ŋo/ (z lat. lígnu(m)), **ign**orare /iŋŋo'ra:re/ (z lat. ignorare)
mezzo /'mɛdz:dzo/ (z lat. meďiu(m), **raggi**o /'radʒ:dʒo/ z lat. radĭu(m)

2. **Disimilace** (dissimilazione) je **rozzrůznění** dvou stejných souhlásek:

Př.: **al**bero z lat. arbor, **pel**legrino z lat. peregrinus, **ve**leno z lat. venenu(m)

3. **Synkopa** (˘sincope) je vypuštění slabičné samohlásky:

Př.: **ma**ttino z lat. matutinu(m)
dritto z lat. directus

4. **Metateze** (metatesi) je přesmyk hlásek nebo slabik

Př.: **pi**oppo z lat. populu(m), **for**mento = var. di **fr**umento (= grano)

5. Vznik svarabhaktických (**epentetických**) – přechodových hlásek (suono epentetico¹):

Př.: mitera + mitra

vedova (z lat. vidua(m), rovina (z lat. ruina) – jejím vznikem se ruší hiátové spojení

ad B) Při spojení **samohlásky se souhláskou** – charakter souhlásky působí na **kvantitu** předcházející samohlásky:

1. přízvukná samohláska je **dlouhá** před **jednoduchou** souhláskou

Př.: viso /'vi:zo/, riso /'ri:zo/, vino /'vi:no/, pena /'pe:na/, dito /'di:to/, fumo /'fu:mo/,

2. přízvukná samohláska je **polodlouhá**

a) před **/l/, /r/, /m/, /n/**

Př.: al-bero /'al:bero/ , oro-ca /'or:ka/, bom-ba /'bom:ba/ , ven-tí /'ven:ti/

b) před vždy zdvojenými konsonanty **/ll/, /rr/, /mm/, /nn/**:

Př.: vo-glia /'voʎ:ʎa/, sogno /'soŋ:ŋo/, pesce /'peʃ:ʃe/, amicizia /ami'tʃitʒ:tʒja/

c) před souhláskovou **skupinou**:

Př.: ladro /'la:dro/, libro /'li:bro/, litro /'li:tro/, vespa /'vɛ:spa/, finestra /fi'nɛ:stra/

3. Přízvukná samohláska je **krátká** před **geminovanou** souhláskou:

Př.: babo /'bab:bo/, leggere /'lɛdʒ:dʒere/, picolo /'pik:kolo/, bello /'bɛl:lo/
mama /'mam:ma/

(srov. L5 Systém italských vokálů)

ad C) Spojení **samohlásky se samohláskou** (= diftong nebo hiát)

Srov. L6 Italské diftongy, hiát

¹ **epentesi** /e'pen:tezi/ s.f.inv. [TS] [1540; dal lat. tardo *epēnthēsi(m)*, dal gr. *epénthesis* propr. "inserimento", comp. di *epi-* "sopra" ed *éntthesis* "inserimento", v. anche *entesi*]

1 [TS] ling. introduzione di un fonema che non ha valore etimologico all'interno di una parola